

**Наставно-уметничко-научном већу Факултета музичке уметности  
Краља Милана 50, Београд  
Сенату Универзитета уметности у Београду  
Косанчићев венац 29**

## **ИЗВЕШТАЈ О ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ**

**ЗДРАВКА Д. РАНИСАВЉЕВИЋА**

***КОЛО:*  
ТРАДИЦИОНАЛНИ ПЛЕС У СРБИЈИ –  
КОНТЕКСТУАЛНИ И ФОРМАЛНИ АСПЕКТИ**

Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације Здравка Ранисављевића ***КОЛО: ТРАДИЦИОНАЛНИ ПЛЕС У СРБИЈИ – КОНТЕКСТУАЛНИ И ФОРМАЛНИ АСПЕКТИ***“ на састанку одржаном 26. октобра 2021. године предложила је и том приликом усвојила Извештај којим се позитивно оцењује дисертација Здравка Ранисављевића. Извештај комисије садржи Уводно образложење, Биографију и Библиографију кандидата, Анализу докторске дисертације, Критички осврт на дисертацију и њене доприносе и Завршну оцену.

### **УВОДНО ОБРАЗЛОЖЕЊЕ**

Здравко Ранисављевић је пријавио тему докторске дисертације под називом: “*Коло: традиционални плес у Србији – контекстуални и формални аспекти*“ 5. јуна 2019. године. На предлог Катедре за Етномузикологију од 31. маја 2019. године, Веће Факултета на седници одржаној 5. јуна 2019. године донело је одлуку од 6. јуна 2019. године о именовању Комисије за оцену испуњености услова за стицање доктората и научне заснованости теме докторске дисертације Здравка Ранисављевића, у саставу: др Мирјана Закић, ванредни професор ФМУ, др Селена Ракочевић ванредни професор ФМУ и др Данка Лајић Михајловић, виши научни сарадник Музиколошког института САНУ. Веће

Факултета је на седници одржаној 2. октобра 2019. године донело одлуку о усвајању позитивног Извештаја Комисије за оцену испуњености услова за стицање доктората и научне заснованости теме докторске дисертације. На седници Сената Универзитета уметности од 18. новембра 2019. одобрен је рад на изради теме Здравка Ранисављевића. За ментора на изради докторске дисертације именована је др Мирјана Закић, ванредни професор, а за коментора др Селена Ракочевић, ванредни професор. На основу обавештења ментора и предлога Катедре за етномузикологију од 3. септембра 2021. године, Веће Факултета на седници од 8. септембра 2021. године донело је одлуку 10. септембра 2021. године о именовању Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације Здравка Ранисављевића под називом: „*Коло*: традиционални плес у Србији – контекстуални и формални аспекти“, у саставу:

др Сања Ранковић, ванредни професор, председник Комисије,  
др Мирјана Закић, редовни професор, ментор,  
др Селена Ракочевић, ванредни професор, коментор,  
др Дуња Њаради, ванредни професор,  
др Данка Лајић Михајловић, научни саветник у Музиколошком институту САНУ у Београду

## **БИОГРАФИЈА КАНДИДАТА**

Здравко Ранисављевић (Сремска Митровица, 1981) дипломирао је 2008. године на Катедри за етномузикологију Факултета музичке уметности у Београду, под менторством др Димитрија Големовића и др Оливере Васић, с темом „Принципи обликовања музике за игру – на примеру жанра аутохтоног кола у тамбурашкој пракси војвођанских Срба“, с највишом оценом и просечном оценом током петогодишњих студија 9,02 (еквивалентно титули мастер). Као редован студент од школске 2008/2009. године положио је све испите на докторским академским студијама на Катедри за етномузикологију Факултета музичке уметности у Београду, с просечном оценом 10.

Од 2004. до 2015. године био је запослен као наставник предмета „Народна игра“ на Одсеку за српско традиционално певање и свирање, при Музичкој школи „Мокрањац“ у Београду. 2010. године је стекао звање асистента за етнокорееологију на Катедри за етномузикологију Факултета музичке уметности у Београду, а 2016. године је изабран у звање наставника за ужу научну област етнокорееологије на истој Катедри. У периоду од 2016. до 2020. године обављао је функцију секретара Катедре за етномузикологију.

Добитник је три Захвалнице Факултета музичке уметности за изузетне заслуге и доприносе Факултету (за школску 2015/2016., 2016/2017. и 2017/2018. годину). Председник је Управног одбора етнокорееолошког струковног удружења Центар за истраживање и очување традиционалних игара Србије (ЦИОТИС) и члан Уметничког савета Ансамбла народних игара и песама Косова и Метохије „Венац“ из Грачанице. Учествовао је у изради номинацијског досијеа *Коло: традиционална народна игра у Србији*, за упис овог елемента на Унескову Репрезентативну листу нематеријалног културног наслеђа човечанства, као и номинацијског досијеа „Тамбурашка пракса“, за упис овог елемента у Национални регистар нематеријалног културног наслеђа Републике Србије.

Коаутор је и главни координатор пројекта евиденције правних субјеката у области Уметничке игре – подобласт Народна игра, који се од 2018. године спроводи при Сектору за савремено стваралаштво Министарства културе и информисања Републике Србије. Као делегат овог Министарства учествовао је на културном самиту „16+1“ одржаном у Кини (Ченгду) 2018. године. Био је члан Комисије за оцењивање музичких аранжмана и Комисије за оцену корееографија на првом конкурс у Ансамбла народних игара и песама Србије „Коло“ за ново корееографско стваралаштво, 2018. године. У протекле две године члан је Комисије за доделу средстава републичког Министарства културе и информисања, на Конкурсу из области Уметничке игре.

Од 2006. године је члан ICTM-а (International Council for Traditional Music), реномираног међународног удружења за проучавање традиционалне музике и плеса. До сада је учествовао на више симпозијума овог удружења, представљајући српску етнокорееолошку праксу у светским научним оквирима. Аутор је и уредник различитих писаних, дВД и аудио издања из области примењене етнокорееологије и учесник бројних етнокорееолошких и етномузиколошких симпозијума и семинара у земљи и иностранству.

Своје практично деловање остварује у Центру за истраживање и очување традиционалних игара Србије (ЦИОТИС), где од 2002. год. приређује плесове и музику за потребе едукативних програма овог удружења, у области кореографисаног фолклора. У протеклих седамнаест година записао је и приредио музику за плес из преко тридесет антропогеографских области Србије и региона.

У периоду од 2005. до 2017. године био је уметнички руководиолац народног оркестра КУД „Станко Пауновић“ НИС Рафинерија нафте Панчево. Од 2008. године је хонорарни сарадник – етнокорееолог у ЦТКУ „Коста Абрашевић“ из Бачке Паланке, а од 2016. године је на истом послу ангажован при КУД-у „Ђока Павловић“ Јавно предузеће Поште Србије.

Аутор је 104 музичка аранжмана за кореографије традиционалних плесова, у укупном трајању око 1000 минута. У досадашњој каријери био је сарадник-аранжер многих савремених аутора овог сценског жанра у Србији. Као стручни сарадник на такмичарским програмима различитих правних субјеката у области народне игре (културно-уметничких друштава и томе слично), освојио је 77 златних плакета на покрајинским, републичким и тзв. европским фестивалима српског кореографисаног фолклора. Добитник је више „специјалних“ награда за израду музичких аранжмана за кореографију традиционалног плеса на овим фестивалима. Као стручни сарадник – етнокорееолог био је ангажован на три интернационална пројекта у области културе, који су реализовани под покровитељством Европске Уније, као и на два који су спроведени под покровитељством УСАИД-а (USAID).

## **Библиографија**

„Идеолошка условљеност играчког репертоара Семберије и Срема”, у: *Зборник радова Дани „Владе Милошевића”*, ур. Димитрије Големовић. Бања Лука: Академија умјетности Бања Лука, 2005, 79–94.

„Прилог проучавању музичке пратње народној игри на сцени“, *Избор Народних игара Србије, Народне игре Србије*, грађа, свеска 27, Центар за проучавање народних игара Србије, ур. Димитрије Големовић и Оливера Васић, Београд: Факултет музичке уметности, 2005, 441-446.

„Игра као структура. Структурална анализа босанскохерцеговачке игре *трампа два*“, Зборник радова *Дани Владе Милошевића*, ур. Димитрије Големовић, Бања Лука: Академија умјетности Бања Лука, 2006, 77-90. (коауторство са др Селеном Ракочевећ).

„Упоредна анализа музичких и играчких структура“, Зборник радова *Дани Владе Милошевића*, ур. др Димитрије Големовић, Академија умјетности Бања Лука, Бања Лука 2007, 17-28. (коауторство са др Селеном Ракочевећ).

„Концептуализација интонационих и кинеритмичко-просторних модела у традиционалној музичко/играчкој пракси“, Зборник радова *Дани Владе Милошевића*, ур. Димитрије Големовић, Бања Лука: Академија умјетности Бања Лука, 2008, 93-116. (коауторство са др Селеном Ракочевећ).

„Сања Ранковић: Основни принципи учења народног певања. Једногласно певање 1“, *Музикологија* бр. 9 (2009), 190-194.

“Stage performance and process of 'nationalization' of the traditional dance patterns – The case of *kolo* and *tri* in the repertoire of the Serbian national ensemble 'Kolo'”, *ICTM Study Group on music and Dance of Southeastern Europe, Proceedings 2010 Symposium*, Ege universitesi, Izmir, 2011, 95-100.

„С. Ракочевећ: Игре плесних структура – традиционална игра и музика за игру Срба у Банату у светлу узајамних утицаја“, *Свеске*, часопис за књижевност-уметност-културу, број 102, ур. Милан Орлић, Панчево: Заједница књижевника Панчева, 2011, 93-100.

.

„Тамбурашка пракса у Војводини – хронологија, аспекти и перспективе развоја“, *Етнолошко-антрополошке свеске (17)*, (н.с.) 6, Етнолошко-антрополошко друштво Србије, Београд 2011, 109-126.

„Симболичко значење жанра *коло у три* у плесној пракси Срба“, *Владо Милошевић – етномузиколог, композитор и педагог: Традиција као инспирација*, Зборник радова са међународног научног скупа, Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци и Музиколошко друштво Републике Српске, 2011, 557-569.

“The Role of Space in the Process of Forming and Shaping of Dance Heritage – the Problem of Authenticity of the Dance Heritage of Vojvodina“, *From Field to Text. Dance and Space*, 24<sup>th</sup> Symposium of the ICTM Study Group on Ethnochoreology, The Romanian Institute for Research on National Minorities, International Council for Traditional Music – Study Group on Ethnochoreology, Cluj-Napoca 2012, 1-5. ISBN 978-606-8377-07-0.

„Основни принципи обликовања музике за игру плесног жанра *коло у три* – на примеру најпопуларнијих *кола* у хармоникашкој пракси Срба“, *Владо Милошевић – етномузиколог, композитор и педагог: Традиција као инспирација*, Зборник радова са међународног научног скупа, Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци и Музиколошко друштво Републике Српске, 2012, 264-280.

„Основни принципи обликовања играчке компоненте плесног жанра *коло у три*“. У Соња Маринковић, Санда Додик и Ана Петров (уред.), *Владо Милошевић – етномузиколог, композитор и педагог: Традиција као инспирација*. Зборник радова са међународног научног скупа. Бања Лука: Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци и Музиколошко друштво Републике Српске, 2014, 426-442. ISBN 978-99938-27-13-9.

"Locational Dependence of the Shaping of *Kolo* и *Tri* in the Dance Tradition of the Serbs – on the example of the modern Serbian wedding.“ In Elsie Ivancich Dunin and Catherine E. Foley (eds.), *Dance and Place. Dance and Festivals*. Articles from 27th Symposium of the International council for traditional music Study Group on Ethnochoreology. Limerick: University of Limerick, 2014, 152-157.

"Whose Dance is *Kolo*? *Kolo* in the Dance Traditions of the Serbs, Bosniaks and Roma from Serbia and Bosnia and Herzegovina“. In Elsie Ivancich Dunin, Liz Mellish and Ivona Opetcheska-Tatarchevska (eds.), *Terminology and theoretical approaches to southeastern European music and dance. Crossing national boundaries/intercultural communication*. Third symposium of the International Council for Traditional Music (ICTM) Study Group on music and dance in Southeastern Europe. Skopje: ICTM SG on music and dance in Southeastern Europe and National Committee ICTM Macedonia, 2014, 43-49.

„Традиционална играчка и вокална пракса Новог Пазара“. *Семинар традиционалних игара и песама Мачве, Јадра и Рађевине, Поткозарја и Новог Пазара. Приручник*. Београд: Центар за истраживање и очување традиционалних игара Србије, 2014, 65-92.

„Selena Rakočević. *Tradicionalne igre banatskih Srba*“. Journal *Muzikology*, No 16, Jelena Jovanović (editor). Beograd: Musicological institute of Serbian Academy of Science and Arts, 272 – 275.

*Живот посвећен традиционалној игри – др Оливера Васић Цока (18. VIII 1946., Горња Бадања – 28. X 2015., Београд)*. Часопис *Музикологија* 19 (2016).

„Играчка традиција Врања и околине – етнокорееолошка истраживања и едукација“, *Фолклористика* 2/1, 2017, 2017, 177-182. (коауторство са Милошем Рашићем)

„Кореографске (ре)интерпретације плесног наслеђа Косова и Метохије у пракси Националног ансамбла 'Венац'“, *Традиционално и савремено у уметности и образовању* (тематски зборник међународног значаја), ур. Драгана Цицковић Сарајлић, Вера Обрадовић, Петар Ђуза, Косовска Митровица: Факултет уметности Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, 2018, 361-370.

## АНАЛИЗА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација Здравка Ранисављевића **КОЛО: ТРАДИЦИОНАЛНИ ПЛЕС У СРБИЈИ – КОНТЕКСТУАЛНИ И ФОРМАЛНИ АСПЕКТИ** обухвата 340 страна текста (фонт Times New Roman 12, проред 1,5) и три прилога: 15 музичких записа оригиналних кола (стр. 341-387); 20 записа конкретних кинетичких реализација кола (стр. 388-408); 9 записа конкретних музичких реализација кола (стр. 409-518).

Структура докторске дисертације је следећа:

- УВОД (стр. 1-9);

- I **КОЛО У ТРИ** КАО ЕТНОКОРЕОЛОШКИ ПОЈАМ (*Коло у три* – од играчког типа до плесног жанра; *Коло у три* као плесни жанр) (стр. 10-25);

- II **МЕТОДОЛОШКИ ОКВИРИ И ТЕОРИЈСКЕ ПОСТАВКЕ** (Основни принципи кинетичке анализе; Основни принципи музичке анализе; Основни принципи упоредне

анализе кинетичке и музичке компоненте; Основни принципи контекстуалне анализе) (стр. 26-46);

- III КИНЕТИЧКО-ФОРМАЛНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ КОЛА (*Коло у три* као кинетички формални тип; Структурни модели основних образаца структурално-градивних покрета *Кола у три*; Парадигматске кинетичке карактеристике *кола* у актуелној пракси) (стр. 47-86);

- IV МУЗИЧКО-ФОРМАЛНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ КОЛА (Макроформални план; Микроформални план; Метроритмички обрасци; Тонске структуре; Мелодика; Мелодијско-сазвучне карактеристике; Изражајна средства у интерпретацији и темпо, агогика, артикулација, динамика, орнаменти; „Хибридни“ сплетови у актуелној пракси – случај Борка Радивојевића) (стр. 87-164);

- V УПОРЕДНА АНАЛИЗА КИНЕТИЧКЕ И МУЗИЧКЕ КОМПОНЕНТЕ КОЛА (Кореспондентни односи на парадигматском нивоу – Општи ниво компаративног сагледавања кинетике и музике *кола*, Посебан ниво компаративног сагледавања кинетике и музике *кола*, Упоредна анализа формалних особености кинетике и музике *кола*; Парадигматски начини фразирања у *колу* – Кореспондентни односи између музичког и кинетичког фразирања; Кореспондентни односи на синтагматском нивоу – случајеви конкретних плесних реализација; Резултати упоредне анализе – плесне морфолошке доминанте и „плесовалност“) (стр. 165-257);

- VI КОНТЕКСТУАЛНА АНАЛИЗА (Симболичко значење плесног жанра *Коло у три* у некадашњој плесној пракси; *Коло* у контексту формирања средње друштвене класе у Србији; Развој и/или деградација *кола* као инструменталног жанра у контексту друштвених промена – од средине 20. века до данас; Симболичко значење *кола* у актуелној пракси – *Коло* и плесне конситуације – случај свадбе у актуелној пракси, *Коло* кроз концепт нематеријалног културног наслеђа, *Коло* и општи аспекти националног и етничког идентитета) (стр. 258-302);

- ЗАКЉУЧАК (стр. 303-313);

- ЛИТЕРАТУРА (стр. 314-340).

- ПРИЛОГ 1: Музички записи оригиналних кола (стр. 341-387);



- ПРИЛОГ 2: Записи конкретних кинетичких реализација кола (стр. 388-408);
- ПРИЛОГ 3: Записи конкретних музичких реализација кола (стр. 409-518).
- Списак аудио нумера на приложеној флеш меморији (стр. 519-520);
- Списак видео нумера на приложеној флеш меморији (стр. 521).

У **Уводу** докторске дисертације **КОЛО: ТРАДИЦИОНАЛНИ ПЛЕС У СРБИЈИ – КОНТЕКСТУАЛНИ И ФОРМАЛНИ АСПЕКТИ** Здравко Ранисављевић образлаже свој истраживачки фокус на *коло*, као појединачног представника жанра *Коло у три*, које је и поред своје вишедеценијске виталности остало изван оквира досадашњих опсежних научних студија. Уз консултовање постојећих писаних извора и бројних снимака плесних реализација *кола* из приватних архива са ширег простора Србије, кандидат темељи свој рад на теренском истраживању овог плесног жанра у различитим регионима Србије (од 2011. године), као и на интервјуима са репрезентативним ауторима и извођачима *кола* на хармоници, који су допринели развоју овог инструменталног жанра од друге половине 20. века.

У **првом поглављу**, под називом „*Коло у три* као етнокоролошки појам“, Здравко Ранисављевић образлаже увођење овог термина у српску научну дисциплину, почев од 1984. године, а сагласно теоријској поставци етнокоролога Оливере Васић. Иако поменут емски назив реферира на ограничен географски простор плесне праксе Србије (евидентан у Анкети Министарства Републике Србије још 1948. године, као назив једног од најзаступљенијих плесова или групе сличних плесова у тадашњој локалној пракси централне Србије), његова примена у етском значењу постаје актуелна и у потоњим класификацијама комплетног плесног наслеђа Срба. Почетно одређивање заједничких образаца покрета у груписању плесова *Коло у три*, З. Ранисављевић види као премошћење од својеврсног хетерогеног кинетичког и музичког садржаја ка њиховој заједничкој кинетичкој форми, која се, у конкретном смислу, испољава као „специфична дихотомна (асиметрична и симетрична) организација двеју двочетвртинских фраза, које се латерално понављају“ (стр. 11), а, у ширем теоријском смислу, као жанр у садејству са музичком компонентом. Сагледавајући трансформацију појма *Коло у три* од „играчког типа“ до

плесног жанра у дијахронијској перспективи и у ширим културно-географским ареалима, Ранисављевић даје аналитички преглед са повременим критичким освртом на савременија тумачења овог концепта у етнокорологији, као и преглед плесова овог жанра на територији Србије, као и на ширем српском културном простору (северне и централне Босне, у Славонији, на Банији и Кордуну, у румунском делу Баната). У настанку *кола*, као појединачног представника жанра *Коло у три* са својеврсним идентификационим плесно-кинетичким обележјима, истиче се и улога народних свирача на простору централне Србије од средине 20. века, који су допринели широј популаризацији *кола* као инструменталног жанра.

У другом поглављу рада, под називом „Методолошки оквири и теоријске поставке“, кандидат излаже основне принципе кинетичке анализе *кола*, које се третира као репрезент плесног жанра *Коло у три*, затим основне принципе музичке анализе, упоредне анализе кинетичке и музичке компоненте, као и контекстуалне анализе. Аналитички поступци спроводе се на парадигматском и синтагматском нивоу, а у циљу њиховог усаглашавања на кинетичком и музичком плану користе се концепти утврђени у науци о музичким облицима. Стога је по први пут у етнокорологији уведен концепт кинетичког формалног типа, са методом нумеричког означавања структурно-формалних кинетичких јединица и дефинисања структурних модела, уз реферисање на досадашња постигнућа означавања формалних јединица и целина у етнокорологији. Метода кинетичке формалне анализе утемељена је, такође, у науци о музичким облицима, са посебним ослоном у интерпретацијама Берислава Поповића. Кинетичка форма се третира као процес који се одвија у хоризонталној и вертикалној равни кинетичког тока са јасно дефинисаним релацијским односима између инстанци формалног обликовања. Попут кинетичке димензије, и анализа музичке компоненте одвија се на парадигматском плану (на нивоу оригиналних снимака најзаступљенијих *кола* у актуелној извођачкој пракси) и на синтагматском плану (који обухвата сплетове *кола* изведених у конкретним плесним реализацијама). Примењена метода дескриптивне нотације базирана је на целовитој транскрипцији тзв. прим деонице са уписом изражајних средстава и хармонске (шифрама назначиване) пратње. Аналитичка методолошка поставка обухвата разврставање музичких нумера према тоналним основама (на дурска, молска и мол-дурска *кола*) уз сагледавање

свих обликотворних принципа у макроформалној и микроформалној равни, те начина функционисања садржаних музичких компонената у процесу динамизације музичког, односно плесног тока. Успостављање заједничког парадигматског и синтагматског методолошког приступа, уз анализе макроформалних и микроформалних карактеристика, вођено је циљем расветљавања музичко-кинетичких релација у феномену плеса, као форме „синкретичког јединства музичког и кинетичког медија људског изражавања“. Утврђивање кореспондентних односа у упоредној анализи кинетичке и музичке компоненте *кола* базира се на успостављеним методолошким поставкама Селене Ракочевић (из 2011. године), са по први пут дефинисаним уодношавањем тројног модела на „општем нивоу“ (звук-простор-време; кинетика-простор-време) у етнокореологији. Као даљи аналитички корак кандидат одређује могућност поређења кинетичке и музичке форме, „захваљујући разрађеном пољу обликовања кинетике у овој дисертацији“, која се на „посебном нивоу“ назначене упоредне анализе исписује кроз трихотомне релације: мелодија-простор време; корак-простор-време. Спроведени аналитички принципи базирани су на увидима кандидата у шири плесни материјал (138 плесних извођења из 33 регионална центра), уз селекцију од 8 конкретних плесних остварења (у оквиру свадбене конситуације) из разних крајева Србије и једно из српске дијаспоре у Мелбурну, Аустралија – према критеријумима масовности кинетичког извођења, метроритмичког уобличавања и плесно-кинетичких формација. Наговештени принципи контекстуалне анализе реферирају на позиционирање разматраних плесних структура у дијахронијским и синхронијским културно-историјским и друштвено-политичким оквирима.

У трећем поглављу под називом „Кинетичко-формалне карактеристике *кола*“ кандидат критички разматра досадашње теоријске интерпретације *Кола у три* као „играчког типа“ (сходно поставкама Љубице и Данице Јанковић и Оливере Васић) и појмовно га презначава у концепт кинетичко-формалног типа као теоријског конструкта којим се именује иманентно формално моделовање кинетичке компоненте овог плесног жанра, а које се испољава кроз латерално понављање дихотомно организованих кинетичких четворотактних фраза. Могућност диферентног испољавања унутрашње организације четворотактних фраза *Кола у три* условила је, као што је напоменуто, концептуализацију кинетичко-формалних „структурних модела“ основних образаца структурално-градивних

покрета. На основу доступних записа из етнокорееолошке литературе уочено је четири структурна модела међу којима се као најдоминантнији испољава модел изражен кроз оригинално осмишљену нумеричко-знаковну схематизацију као 1,3+1,3. Парадигматске карактеристике *кола*, као најзаступљенијег појединачног представника плесног жанра *Кола у три* у актуелној пракси, а према минуциозној етнокорееолошкој анализи Здравка Ранисављевића базираној на структурално-формалном опсервирању дескриптивних кинетограма селектованих примера из различитих крајева Србије, подразумевају:

1. плесно-кинетичку истоимену формацију – *коло*, коју чини неодређен број мушкараца и жена различитих генерација који се по правилу повезују за руке спуштене низ тело, а која се реализује као кружна и припада типу „клатна“;

2. коришћење четири карактеристична мотива: „основног трокорака“, „преплета“, „варалице-преплета“ и „поскока-одозго“;

3. „инваријантно“ метроритмичко процесуирање три доминантна парадигматска метроритмичка обрасца базирана на изоритмичком протоку дводелне четвртинске пулсације, у којима се јавља јампска триолска пулсација;

4. самосвојан техничко-извођачки стил базиран на уједначеној вертикалној пулсацији, односно савијању и исправљању колена означеном емским термином „поцупкивање“, као визуелно најоучљивијој одредници етничко специфичног, „српског“ извођења;

5. брзину извођења *allegro*, одсуство агогичких нијансирања, *legato*, *mezzo forte* интерпретацију и, код највећег броја извођача просечне спретности, неразвијену орнаментацију покрета.

У четвртом поглављу „Музичко-формалне карактеристике *кола*“ Ранисављевић указује на то да су се музички облици жанра најзначајније развили у оквиру *кола* као појединачног плеса, уз одређење да се тзв. народно коло може сматрати кључним инструменталним (под)жанром новокомпоноване народне музике у Србији друге половине 20. века, што представља један од оригиналних доприноса ове докторске дисертације. Поменуте карактеристике преваходно су утврђиване у хармоникашкој и виолинској пракси, а широј јавности (кроз продукције) представљана су као *кола* са плесном наменом, али и као инструментални жанр више етидног (концертантног) карактера. Реферирајући на

актуелну заступљеност *кола* бржег темпа на територији Србије, као и међу Србима у региону и дијаспори, кандидат спроводи класификацију селектованих, најпопуларнијих примера према тоналним основама: на дурска, молска и мол-дурска *кола* (са исказаним ромским утицајем у последњем тоналном одређењу), што је, такође, оригиналан допринос досадашњим етноорганолошким анализама. Сагледавање макроформалног принципа, спроведено у складу са класичним поставкама науке о музичким облицима, потврђује квантитативну доминантност троделних и четвороделних форми, у односу на сложеније петоделне, шестоделне и седмоделне форме. Разматрање излагања тематских материјала резултира констатацијом о њиховом доследном начину спровођења у музичкој процесуалности оригиналних плесних нумера, који одговара архитектонском принципу формалног обликовања. Еволуциони принцип, с друге стране, иманентан је актуелној пракси са подразумевајућом слободном дистрибуцијом тематских материјала у тзв. хибридниим сплетовима. Од посебног значаја је кандидатово препознавање тоналности, као важног конструктивног чиниоца у вези са архитектонским и еволуционим принципима макроформалног обликовања (укључујући поред главних тематских садржаја и уводе, прелазе, кодете). Промена тематског дела, како се наводи, по правилу подразумева и промену тоналне сфере, која се на основу употребних тонских низова прве мелодијске деонице, јавља у следећим видовима: као тонична тонална сфера, субдоминантна (само у изузетним примерима *кола* плесне намене) и доминантна тонална сфера (која се „у највећем броју случајева може разумети као тоникализација доминанте“, уз примену и модалне хармоније својствене превасходно тзв. ромским колима). Тумачење тонских структура у односу на тоналне сфере прати почетну ауторову аналитичку поставку из 2008. године, спроведену на музичким примерима „аутохтоних *кола*“ војвођанских Срба. Минуциозно разматрање микроформалног плана резултира констатацијом о доминантној заступљености двотактних или четворотактних структурних јединица, које разноврсним композиционим поступцима творе четворотактне и осмотактне фразе у оквиру заокружених шеснаестотактних целина. У контексту развијености мелодике примера плесне намене у подједнакој заступљености дурских и молских дијатонских низова констатује се следеће: преовлађујуће секундно кретање заједно са терцним скоковима у садејству са метроритмичком компонентом (доминантним секундним покретом) доприноси иманентном кинетичком импулсу; квартни и квинтни интервалски скокови детерминишу

тоналну функционалност; већи интервалски скокови остварују већу мелодичност тематских делова. Доследна употреба терцне хомофоније испоставља се као кључна сазвучна карактеристика у водећим мелодијским инструментима, као уметнички израз на концертном подијуму, и као потреба за потпунијом звучношћу у масовнијим плесним догађајима. На парадигматском нивоу дефинишу се и изражајна средства у интерпретацији: *allegro* темпо извођења; *portato* као основно артикулационо средство; *forte* динамика. У исто време, орнаментика се одређује на нивоу њене примене по дијатонском низу – на традиционалним инструментима и по хроматском низу – на фабричким инструментима. Поред тога, орнаментика се сагледава као важна индивидуална стилска одредница репрезентативних извођача кола у утицајном процесу развоја хармоникашке праксе у Србији, кроз доминантну примену (двоструких) полустепених пралтрилера (које истакнути интерпретатор и композитор Љубиша Павковић истиче као основну у циљу остварења кинетичког импулса у мелодијама кола), као и других орнаменталних видова, њиховом позиционирању и функционалности у мелодијама плесне намене. У завршном делу овог поглавља разматрају се „хибридни“ сплетови у актуелној пракси – настали *ad hoc* одабиром најразличитијих мелодијских делова у макроцелинама појединачних плесних извођења, а на примеру извођења хармоникаша Борка Радивојевића и његовог оркестра – у светлу анализе музичких карактеристика, модерног комуникацијског популаризовања и формирања специфичног естетско-музичког идентитета у тим оквирима.

„Упоредна анализа кинетичке и музичке компоненте *кола*“, у **петом поглављу**, обухвата, најпре, општи ниво компаративног сагледавања ових медија, по узору на методу Селене Ракочевић, при чему се заједничка локативна димензија у музичкој формацији одређује као преваходно фиксно лоцирана или спорадично флексибилна, а кинетичка формација у функцији непосредног идентификатора плесног жанра – као искључиво флексибилна са доминантно кружном путањом кретања. Извесне аналогije приписују се улогама истакнутих појединаца (коловође и шефа оркестра) у плесним формацијама. Такође заједничка темпорална димензија кинетике и музике одређује се кроз примену дистрибутивног ритмичког система дводелне метричке мере са четвртинском пулсацијом као њиховим заједничким именитељем. Основне различитости испостављају се на

техничком нивоу – између индивидуалне спретности у плесним покретима и оптималне техничке кодификованости музичког извођења. На посебном нивоу компаративног разматрања утврђује се садејство артикулационих средстава (*legata* у кинетици и *portata* у музици), динамичког односа (*mezzo forte* у кинетици и *forte* у музици) и начина метроритмичког уодношавања кинетичке и музичке компоненте. Упоредном анализом формалних карактеристика кинетике и музике *кола* закључује се њихова кореспондентност на фразном нивоу, путем четворотактних кинетичких фраза и музичких фраза и/или полупраза, које се сматрају основном карактеристиком структурисања плесног тока у *колу*. Наредно потпоглавље доноси резултате музичког и кинетичког парадигматског начина фразирања у *колу*, уз реферирање на теоријску поставку Зорана Божанића у науци о музичким облицима, при чему се музички ток одређује кроз комбиновање фразирања под утицајем висинског фактора и тзв. нултог фразирања, а кинетички ток – кроз искључиву заступљеност нултог фразирања.

Минуциозно сагледавање упоредних кинетичко-музичких реализација на синтагматском нивоу, у броју од 20 конкретних плесних остварења обухвата анализу плесача различите генерацијске и родне припадности (реферирајући и на записе конкретних реализација *кола* у Прилогу бр. 2, презентованим превасходно у приликама свадбене процесуалности), али и степена њихове кореспондентности са музичким током, уз генерални закључак, да и могућа непоклапања међусобних фразних сегмената не умањују степен синергије ових компонената на нивоу плесног тока.

Од посебног значаја је кандидатово директно учешће (као интерпретатора или инспицијента) у конкретним плесним реализацијама, са спроведеном методом експерименталног истраживања, које је резултирало успостављањем заједничке морфолошке доминанте, у виду двочетвртинског метра.

У даљем току рада, кандидат уводи „плесовалност“ као оригинално осмишљен етнокоролошки појам, са подразумевајућим обухватним квалитативним карактеристикама синергије кинетичког и музичког извођења. Кинетичка плесовалност се, према Здравку Ранисављевићу, доминантно испољава као последица односа између метроритмички специфичних преноса тежине тела у простору, односно покрета ногу, и, са друге стране, вертикалне пулсације, односно покрета колена и скочног зглоба. Невезано нужно за специфичност варијантног процесуирања метроритмичких образаца, нити за

технички комплексно извођење, кинетичка плесовалност се визуелно распознаје као посебан извођачки квалитет, а треба је разумети као манифестацију „психичке“ компоненте плеса. Као релацијска категорија, а попут кинетичке, музичка плесовалност подразумева односе између метроритмичке компоненте мелодије, артикулације и орнаментике, која се, према Ранисављевићевим аналитичким закључцима, може тумачити као последица артикулационог уодношавања низова тонова (превасходно осминских) и употребљених орнамената, доминантно полустепеног пралтрилера.

У шестом поглављу „Контекстуална анализа“ кандидат разматра, најпре, симболичко значење „кола у три“ у историјско-друштвеним и идеолошко-политичким околностима, као и процесе трансмисије и природе асимилације овог жанра на ширем географском простору, од 19. века до данас. На основу анализе целокупне плесне грађе обухваћене дисертацијом кандидат закључује да се преузимање одређених плесних садржаја из централне Србије, као исходишног простора, одвијало по принципу делимичног асимиловања у срединама са установљеним богатим фондусом аутохтоних плесова, док је потпуна асимилација остварена у подручјима са претходно недовољно развијеном плесном традицијом. Популарност *кола* у оквиру формирања средње друштвене класе у Србији интерпретира се у светлу развоја музичке индустрије (од друге половине 20. века), његовог позиционирања као специфичног феномена у популарној градској култури и афирмације као инструменталног (под)жанра новокомпоноване музике, чијем је утемељењу, како Ранисављевић истиче, значајно допринело стваралачко и извођачко деловање истакнутих виолиниста и хармоникаша, попут Властиира Павловића Царевца, Радојке Живковић, Миодрага Годоровића Крњевца, Љубише Павковића. Третман музичке димензије *кола* од 2000. године сагледава се кроз концепт музичких, односно друштвених („урбаних“, „руралних“ и „националних“) парадигми, на примеру оркестра Борка Радивојевића, тзв. бендова за свадбе, а затим оркестра Александра Софронијевића – чије се „национално деловање“ најјасније испољава у селекцији и интерпретацији *кола*, са изразитим реферирањем на оригиналну мелодику и орнаментiku и микродинамичким нијансирањима својственим естетици уметничке музике. Симболичко значење *кола* у актуелној пракси сагледава се на плану његове ритуалне функционалности као маркера главних конститутивних сегмената у свадбеној процесуалности; затим, на нивоу његовог



„озваниченог“ националног значења (уписом у Национални регистар НКН Србије, 2012, и на Репрезентативну листу НКН човечанства, 2017); напоследку, у релацији националног и етничког идентитета. У вези са овим делом дисертације, сугерише се прецизирање и корекција одређених података, попут навода да је „Конвенција о очувању нематеријалног културног наслеђа“ (у наставку Конвенција) (UNESCO 2003) усвојена [је] у Србији 17. октобра 2003. године” (стр. 291) – Конвенција је 2003. усвојена на Генералној конференцији УНЕСКО-а у Паризу, а ратификована је од стране Србије 2010. године (као што и стоји касније, на стр. 293); надаље, навод да „Сви номинацијски процеси покренути у Србији теку у координацији са наведеним Регионалним центром” (стр. 293) не одговара реалности – номинације се достављају директно седишту УНЕСКО-а у Паризу (преко надлежних органа РС); коначно, неопходно је кориговати број елемената уписаних на Листу НКН Србије (стр. 292) – уместо 37, навести 53, колико је било закључно са моментом предаје дисертације (као и закључно са 2020), број елемената уписаних на Репрезентативну листу УНЕСКО-а на предлог Србије (стр. 292) – уписана су четири, а не три елемента, а попису елемената музичког и плесног наслеђа (стр. 293) треба прикључити „певање уз ројење пчела”. Постојање ових непрецизности свакако не умањује значај разматрања *кола* у светлости примене Конвенције УНЕСКО-а у Србији.

**Закључак** рада дат је у форми рекапитулације интерпретација и завршних разматрања изнетим у претходним поглављима, уз маркирање неопходности интердисциплинарног приступа у тумачењу и разумевању контекстуалних и формалних аспеката жанра *коло* у дијахронијској и синхронијској равни.

**Литература** садржи 230 јединица научних студија и радова на српском и енглеском језику, из области етнокореологије, етномузикологије, етнологије и антропологије. Поред тога, дат је списак интернет извора, дискографије и спровођених интервјуа.

**Прилози** садрже минуциозне транскрипције 15 оригиналних *кола* и 20 записа конкретних кинетичких и музичких реализација *кола* са аудио и видео илустрацијама ових нумера на приложеној флеш меморији.

## КРИТИЧКИ ОСВРТ НА ДИСЕРТАЦИЈУ И ЊЕНЕ ДОПРИНОСЕ

Докторска дисертација Здравка Ранисављевића *КОЛО: ТРАДИЦИОНАЛНИ ПЛЕС У СРБИЈИ – КОНТЕКСТУАЛНИ И ФОРМАЛНИ АСПЕКТИ* отвара бројна питања и теме за расправу у вези са разматраном проблематиком. Комисија ће у реферату поставити извесна општа критичка питања за дискусију, док ће током јавне одбране бити изречена појединачна питања и коментари.

### Питања:

1. Имајући у виду селектоване примере кола у Вашем раду, у којој мери су она референтна за закључивање о парадигматским обележјима комплетног корпуса кола у савременим условима (на основу кинетичких, музичких и упоредно кинетичко-музичких карактеристика)? Каква би се слика о колу као инструменталном (под)жанру добила да сте у избор укључили савремена кола за трубачке оркестре, на пример, због утицаја формације и врсте инструмената?
2. Настанак „кола“ као инструменталне композиције објашњава се утицајем продукције плоче и медија и везује за социјалистички период. Иако је овај (под)жанр у том периоду несумњиво доживео процват у контексту хиперпродукције (ново)компоноване музике, његову генезу ипак треба подробније истражити. У вези с тим, да ли сте имали у виду „предисторију“ југословенске дискографске индустрије коју чини продукција страних кућа, плоче са музиком са ових простора у извођењима локалних музичара? У том корпусу је значајан број ауторских кола у извођењу инструменталних ансамбала и свирача-солиста, укључујући за тему дисертације изузетно индикативне плоче војних ансамбала, између осталог са колима чији називи сугеришу то да је реч о компонованим нумерама. Такође, одређени називи кола снимљених на плочама изузетно су индикативни за разматрање употребе кола као идентитетског маркера (*србијанка, македонка, ...*), па је и то питање неопходно дијахронијски шире сагледати. Слично, важно је детаљније обрадити и утицаје радија, као и зачетке индустрије забаве у периоду између светских ратова, назначене кроз осврт на каријеру Радојке Живковић.

3. У извесном смислу, контекстуална анализа је остала нешто мање развијена. Иако је и контекстуални део веома добро расписан постоје делови који захтевају додатна објашњења. Овде се, пре свега, мисли на анализу кола у свадбеном *ритуалу*, и процесу презначавања народног у национално о којем кандидат пише. Анализа свадбеног ритуала је можда незгодан пример – превише је комплексан и захтева додатну анализу (која би укључивала и интервјуе са учесницима као и анализе употребе националних симбола као што је застава, на пример). Недостаје дијахронијски осврт на промене у свадбеном ритуалу. Дакле, пример је значајан али се не уклапа у постојећу линију аргуменације итд. Питање за кандидата: ако би и даље развијао контекстуални део, у којем правцу би ишао?
4. Посебан допринос обухватном сагледавању плесног жанра *Коло у три* представља концептуализација појма „плесовалност“ која обухвата подједнако кинетичку и музичку плесовалност. Док ова потоња подразумева релацијске односе између низова тонова и орнамената, кинетичка плесовалност се односи на релацијске односе између преноса тежине тела у простору, тзв. кораке и покрете колена, скочног зглоба и стопала. Можете ли, а у циљу веће комуникативности Ваше теоријске поставке, покушати да прецизније вербализујете ове појаве и да их компаративно илуструјете одређеним примерима обухватајући и кинетичку и музичку плесовалност?
5. Везано за концепт „плесовалности“ можете ли даље опсервирати реверзибилан, ситуационо условљен утицај између плесовалног извођења појединца и суизвођача који га окружују у формацији кола а у односу на њихову тактилну, а потом и визуелно-кинестетичку комуникацију у току плесања? Даље, да ли је, и на који начин, кореспондентно испољавање кинетичке и музичке плесовалности? Напоследку, да ли бисте могли да сасвим кратко одредите потенцијале концепта плесовалности у односу на теорију усклађивања (енгл. *entrainment*) етномузиколога Мартина Клејтона као доминантно и иманентно својство интрагрупног музицирања, односно, додајмо, и плесања?
6. Специфична тема за дискусију јесте научна терминологија, коришћење неких већ присутних израза, а посебно промовисање нових у вези са иновативним аспектима ове дисертације. Пре свега се мисли на термин „плесовалност“, који се овом приликом предлаже, потом на коришћење термина „гест“ као именице женског рода

(мн. „гесте“), те инсистирање на терминима „Тотус“ у значењу „целина“, „тоталитет“ ( и у графици са великим почетним словом) и „помераји“ у значењу „покрети“, што конотира дистинктивна значења. Молимо Вас, прокоментаришите ова решење, с обзиром на посебну одговорност према научном речнику у хуманистици у контексту очувања српског језика.

7. Имајући у виду Ваше непосредно учешће у изради номинацијског досијеа за упис *кола* на Репрезентативну листу УНЕСКО-а, занимљиво би било прокоментарисати евентуални утицај спроведеног процеса на реализацију ове дисертације, посебно у домену контекстуалне анализе.

### **Доприноси:**

1. Докторска дисертација Здравка Ранисављевића је храбар покушај и успешна реализација обухватног (у времену и простору) сагледавања феномена традиционалног плеса *коло* у Србији. Дисертација је настала као дуг процес сазревања самог кандидата (као етномузиколога и етнокорееолога) и сазревања и трансформације традиционалног плеса *коло*. Другим речима, дисертација сведочи о дугогодишњем посвећеном научном бављењу кандидата овом плесном формом – и заиста значајним трансформацијама саме форме па и етнокорееолошке школе у Србији.
2. Кроз синхрону анализу музике и плеса Здравко Ранисављевић развија етнокорееолошка настојања која су до сада покренута на овом пољу. Наиме, поред већ разрађиваног парадигматског аналитичког плана, кандидат продубљује синтагматску и упоредну анализу што у крајњој инстанци доводи до концептуализације појма „плесовалност“. Ова интердисциплинарна студија гради своју иновативност на дубинском посматрању синергије кинетике и музике у плесном медију и доследно коришћење аналогне појмовне терминологије, како у сфери етнокорееологије, тако и у сфери етномузикологије.
3. Појам плесовалности омогућава дефинисање и узајамно уодношавање плесних извођења која се перципирају као „квалитетнија“, пријемчивија, кинестетички комуникативна. Разграничавање кинетичке и музичке плесовалности омогућава, даље, прагматична усредсређења на кинетичку и/или музичку компоненту извођења

и проницање у релације њихових узајамних односа не на нивоу структуре, односно плесног текста (што је до сада био случај у етнокореологији), већ на нивоу процесуалности извођења.

4. Иновативне методе формалне анализе плеса, кроз оригинални теоријски концепт „кинетичко-формалног типа“, који се у плесном процесу испољава кроз диферентне структурне манифестације означене појмом „структурног модела“, а који кореспондирају са појмовним вокабуларом и анализом музике, допринеле су дубљем сагледавању кинетичко-музичких релација.
5. Појам *кинетички формални тип* кандидат је развијао од 2004. године и до данас је постао делом стандардне академске праксе у Србији и користи се у настави етнокореологије. У оквиру кандидатове поставке, кинетичка формална анализа подразумева интерпретирање кинетичке форме као *обликторног процеса* који се одвија у хоризонталној и вертикалној равни. Идентификовање *форме као процеса* је важан корак у везивању стандардне етнокореолошке формалне анализе са најновијим развојима у етнокореологији, плесној антропологији и фолклористици који теже ка процесуалности и перформативности у разумевању феномена плеса. Поред синтетичког (интегративног) приступа отварања ка другим традицијама плесне анализе, у развоју контекстуалне анализе дисертација тежи обухватном, холистичком (синхроним и дијахроним) приступу анализи кола.
6. Оригинално осмишљавање оперативних синтагми „структурално-градивни“ и „орнаментални“ покрети и њихово увођење у етнокореолошки вокабулар кинетичко-плесне анализе омогућавају минуциозније сагледавање и прецизно разграничавање, а потом и именовање свих разноврсних кинетичких испољавања комплексне и вишеслојне матрице кинетичке компоненте плеса, што потенцијално може бити примењено на плес и плесну анализу уопште, без обзира на жанровско одређење.
7. Иновативно тумачење кола као инструменталног жанра новокомпоноване музике може да послужи као методолошка основа за будуће теоријске интерпретације компоноване инструменталне музике у Србији. Поред тога, фокусирање стваралаштва и извођачке праксе на фабричким инструментима (доминантно хармоници и виолини) скреће пажњу научне, уметничке и шире јавности на овај слој музичке продукције.

8. Дисертација садржи транскрипције целовитих примера узоркованих из актуелне извођачке праксе (од 138 реализација) и укупном трајању селектованих примера од 73 минута, са минуциозним записима орнаментике и хармонске пратње. Овакав вид дескриптивног бележења музичких текстова представља ванредан нотографски подухват који се може сматрати узорним.
9. У реализацији рада се посредно деконструишу претпостављене парадигме „сеоског“ и „градског“ у корист нових друштвених парадигми – „урбаног“, „руралног“ и „националног“ у актуелној пракси. Идентификовање датих парадигми исходи из дубинске анализе музичког текста, што представља коначну инстанцу синтетичког сагледавања текстуалне и контекстуалне равни у случају *кола*.
10. Веома важан допринос науци дисертација остварује дискутовањем места и улоге кола у (пре)обликовању националног идентитета кроз примену Конвенције о очувању НКН УНЕСКО-а у Србији, велике и значајне теме на пресеку етномузикологије и етнокореологије и студија наслеђа.
11. Такође, актуелно је и научно вредно интерпретирање личног ангажмана у културној политици и пројектима у култури усмереним на очување кола као домену примењене хуманистике.

## **ЗАВРШНА ОЦЕНА**

Докторска дисертација Здравка Ранисављевића **КОЛО: ТРАДИЦИОНАЛНИ ПЛЕС У СРБИЈИ – КОНТЕКСТУАЛНИ И ФОРМАЛНИ АСПЕКТИ** представља оригиналну, теоријски интердисциплинарно утемељену научну студију, која компетентним разматрањем различитих стандардних и иновативних метода и техника истраживања нуди нове поставке у дисциплинарном умрежавању етнокореологије и етномузикологије. Кандидат је докторским радом показао изузетне способности емпиријског, аналитичког и синтетичког проучавања феномена у области традиционалног плеса и музике, као и способност јасног, критичког, рационалног и транспарентног презентовања научних резултата, а тиме потврдио професионалну и научну компетентност у домену етнокореологије и етномузикологије.

Комисија оцењује докторску дисертацију Здравка Ранисављевића као научно оригиналан, интердисциплинаран, изузетно вредан и методолошки конзистентан

истраживачко емпиријски и етнокоролошко-етномузиколошки значајан подухват и остварење. Комисија са задовољством предлаже Наставно-уметничко-научном већу Факултета музичке уметности у Београду да прихвати Извештај и покрене процедуру за јавну одбрану ове дисертације.

**Комисија у саставу:**

др Сања Ранковић, ванредни професор ФМУ, председник Комисије



др Мирјана Закић, редовни професор ФМУ, ментор

др Селена Ракочевић, ванредни професор ФМУ, коментор

др Дуња Њаради, ванредни професор ФМУ



др Данка Лајић Михајловић, научни саветник у Музиколошком институту САНУ